

ความเป็น โศกนาฏกรรม ของ “เงาะป่า”

ดวงมณ ✽

บทละครพระราชนิพนธ์ เรื่องเงาะป่า เป็นที่ยกย่องว่า แสดงพระปรีชาทางกวี ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า- อยู่หัว แต่มักจะเน้นชมเฉพาะการไร้อุป- คำ เช่น บทชมธรรมชาติเสียเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่ค่อยยกย่องว่า เป็นเรื่องแปลกตรงที่ เอรื่องของเงาะ ที่เบนชาวป่ามาผูกเป็น ละครได้สนุกเท่านั้น

ถ้าอ่าน “เงาะป่า” อย่างพิจารณาแล้วความ งามของบทละครเรื่องนี้ไม่ได้มีเพียงนั้น และไม่ใช้ ว่าจุดที่ชมเชยกันนั้นจะเป็นจุดเด่นที่สุดเลย การมณ- สะท้อนใจของผู้อ่าน ไม่ได้เกิดจากบทชมธรรมชาติ หรือช่วงใดช่วงหนึ่งของบทละครแต่เพียงลำพัง หาก แต่เกิดจากโครงเรื่อง (Plot) ที่สมบูรณ์ในตัวเอง โครงเรื่องนั้นเป็นการเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอันยังผลให้เกิดเหตุการณ์ที่น่า กลัวและน่าสลดใจในตอนจบเรื่อง ทนายวิเคราะห์ เป็นพิเศษก็คือ ความน่ากลัวและน่าสลดใจในตอน จบของเรื่องนี้ ไม่ได้ถึงจิตใจผู้อ่านให้ตกต่ำลง กลับ มีความชื่นชมในพฤติกรรมที่สูงส่งของมนุษย์

เงาะป่าไม่ได้แปลก (จากวรรณคดีทั่วไปไทย ทั่วไป) ตรงที่เอาเรื่องคนป่าคนดงมาผูกเป็นเรื่องเท่า นั้น แต่แปลกตรงที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าคุณบ้านเป็น มนุษย์ และอาจเป็นตัวแทนของมนุษยชาติ คนป่า นั้นมีพฤติกรรมที่น่าชื่นชม อย่างเช่นไปได้ คนบ้าน นั้นทำให้มนุษย์ชื่นชมในความสูงส่งของมนุษย์

ความสูงส่งของมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ที่ว่ามนุษย์ จะไม่ทำอะไรผิดเลย หรือทำผิดไม่ได้ มนุษย์อาจ จะมีพฤติกรรมผิดพลาด (error) ได้ทั้งนั้น เพราะความไม่รู้ (ignorance) ความพลาด เพราะความไม่รู้เป็นสิ่งธรรมดาของมนุษย์ ไม่ทำ

ให้เราดูถึงความนุษย์นั้นแล้วทราบค่าๆ การได้ตระหนักถึงความผิดพลาดของตัวละครเมื่อเกิด “ความใคร่” ขึ้นมาทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน และความทุกข์ทรมานนั้นเองที่ทำให้ชีวิตมนุษย์สูงส่ง

ความน่าสนใจอีกประการของ “เงาะป่า” ก็คือตัวละครที่เป็น “คน” ไม่ใช่แบบของฝ่ายดีหรือชั่วที่มาประหัตประหารกัน และฝ่ายชั่วต้องพินาศย่อยยับไป ตามแบบฉบับของหนังสือสอนศีลธรรมทั้งหลายที่วางไว้ที่ตัวเอกจะต้องประเสริฐเลิศลอยตามลักษณะอุดมคตินิยมทุกประการ ฝ่ายตัวโกงจะต้องตรงกันข้าม ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นในด้านรูป-ลักษณะ (ทศกัณฐ์, จรกา, ขุนช้าง) หรือคุณธรรมและมผลุทธิกรรม หนีหายยดหายม เยาะเย้ย ไปเสียทั้งนั้น

“เงาะป่า” เป็นเรื่องของชาวป่า แต่ทำให้เราชื่นชมในมนุษยชาติได้ “เงาะป่า” แสดงความเป็นคนให้เราชื่นชมได้ ทั้ง ๆ ที่เงาะเป็นชาวป่าที่มริยเขยิบการดำเนินชีวิต (วัฒนธรรม) อย่างง่าย ๆ (Primitive) พฤติกรรมของพวกเงาะในเรื่องนี้เป็นไปตามความเข้าใจว่ามนุษย์ ที่วัฒนธรรมระดับนั้น มักจะทำอะไรตามความต้องการทางธรรมชาติมากกว่าความต้องการ ทางวัฒนธรรมชนพลาเมอริค ล่าหับ และรู้ว่าล่าหับรักตัว ก็ลักพาตัวล่าหับหนีจากฮะเนาในวันแต่งงานนั่นเอง การที่ฮะเนากับพวกพ้องพากันออกติดตามก็เป็นธรรมดาแก่นเรื่อง (theme) เป็นแบบรักสามเส้า พฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ เมื่อฮะเนากับสมพลาต่อสู้กัน ฮะเนาจะเปลี่ยงปลา พยายามช่วยเหลือโดยเบ้าลูกดอก ถูกทหน้าผากชนพลา พฤติกรรมตอนนั้นก็เห็นว่าเป็นไปได้ การลอบทำร้ายไม่จัดเป็นสังเลวร้ายผิด

มนุษย์ ขณะนั้นล่าหับหรือชนพลาอยู่ เป็นห่วงจึงออกตามหา มาพบเข้าพอด ชนพลาสังเสียล่าหับว่า

ฮะเนาเขาตามสังหาร
ก็พอดต่อต้านเขาได้
มีผู้ตอบยิงจากในไพร
เป็นจนใจล่าหับดับชีวิต
พตายพราจากเจ้าไปทิ้งรัก
สุดจะหักห้ามวิโยคโศกจิต
มาดแมนชวพมวยมิด
จงกมคิดรักใครในฮะเนา

แม้ชนพลาจะมีความเห็นแก่ตัวในตอนแรกก็อยากเป็นเจ้าของนางที่ตัวรักและรักตัว แต่เมื่อเห็นว่าจะปกป้องนางไว้ไม่ได้ ความรักนางนั้นมีมากกว่าความห่วงแก่ตัวเป็นของตัว ตั้งจะเห็นจากคำพูดต่อไปนี้ว่า

เขาคงพิศวาสไม่บาดหมาง
จงส้อมส่างวิโยคโศกเศร้า
ให้พตายววยพะวงด้วยนงเยาว์
จะหลับตาลาเจ้าบรรลี่ยลาญ

ทั้งนี้ไม่ใช่ความคิดที่ไร้เหตุผล เพราะเมื่อชนพลาพบฮะเนาก่อนสู้กัน ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าล่าหับรักตัว ฮะเนาไม่เชื่อชนพลาจึงกล่าวว่

มิ่งไปนุคนางมากกลางคืน
แล้วแกกลางชมชนกช
ทำการร้ายกาจชาติอัปวิย
ยังจะมาอวดควานางรัก

ความไม่รู้ของเฮนเนเอง ทำให้เป็นเหตุ
เป็นแค้นแทนลำหับ โกรธเพราะรู้สึกว่าการรักบน
อันตราย จุดสนใจไม่ได้อยู่ที่ตัวเอง

เมื่อลำหับฟังชมพลาส่งเสียงแสดงความ
คงของจิตใจ โดยการฆ่าตัวตายด้วยอาวุธในมือของ
ชมพลาตนเอง

เหตุการณ์ทั้งหมดคนอยู่ในสายตาของเฮนเน
โดยตลอด เหตุการณ์ทำให้ความไม่รู้ตั้งแต่แรก
กระจ่างกลายเป็น ความรู้สึก เฮนเนสำนึกว่าพลาด
ไปเพราะไม่รู้ ความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงของ
เฮนเนคือ ความรู้สึกว่านอกจากไม่สามารถปกป้อง
คนรักไว้จากอันตรายได้แล้ว ตัวเองยังเป็นผู้ประหาร
ประหารนางเสียอีก ตอนนั้นจิตเป็นตอนที่อารมณ์
สะเทือนใจถึงจุดสูงสุด ผู้อ่านจะรู้สึกว่าการรัก
ลำหับจริง คำกล่าวหาที่เฮนเนว่าชมพลาในตอน
ต้นนั้น (irony) ที่แสดงถึงความไม่รู้ของเฮนเน

ตอนนั้นเฮนเนจึงกล่าวว่า “แม่แต่เดิมเริ่มรู้
ความตระหนัก จะห้ามหักจิตไว้ให้หนักหนา ไม่
จึงรักหักทวงดวงกานดา เพราะความแสบแสบเท่า
แก้กาลัย” เมื่อเหตุการณ์ผิดพลาดมาถึงเพียงนี้
เฮนเนจึงว่า “น่าน้อยใจกลับมาพาเจ้าตาย อัน
ความผิดของเพนเหลือลา ให้ชอกช้ำแสนวิตกกอก
สลาย.... ?” เฮนเนยังคิดไปถึงคำของชมพลา
ก่อนตาย ยังคิดถึงกิดสรรเสริญชมพลาว่า
“ยังไม่เคยจกกันเห็นแก่กาย หมายถึงสุขของสุดา
ดวงใจ” ความดีของชมพลาทำให้เฮนเนประจักษ์
ตัวเองหนักลงไปอีกว่าเป็นผู้ “... ก่อเหตุเภทร้าย
ให้เขาบรรลัยทั้งสองคน” ดังนั้น “นิรันดรชาติอยู่
ตราบไต นึกขึ้นมาเมื่อไรไม่เป็นผล คงจะพาจริต
จิตวิกล สุดจะทนทรมาณสืบไป” แล้วเฮนเนก็แทง
ตัวตายตามชมพลาและลำหับ

ตัวละครทั้ง 3 ของเรื่องนี้เป็นคนด้อย่างที่คน
จะเป็นได้ ความผิดพลาดทั้งหมดเกิดจากความไม่รู้
ไม่ใช่จากความโหดร้ายหรือชั่วร้าย เฮนเนลงโทษ
ตัวเองว่า เป็นต้นเหตุแห่งความตายของคนทั้งสอง
ทั้งๆ ที่อาจแก้ตัวว่าไม่ได้เป็นคนฆ่าเองก็ได้ แต่เมื่อ
ก่อนจะได้ต่อสู้กัน เฮนเนเมื่อเที่ยวเสาะหานางมา
บังเอิญพบชมพลา ก็เข้ารีดแขนปล้ำจะทำร้าย ครั้น
พอชมพลาว่า “นี่ฤคนกล้าฆ่าไม่อาย ลอบทำอัน
ตรายกับหัว มึงทำทั้งนี้เพราะกลัว อ้ายชาติชั่ว
ลอบกิดเหมือนสัตว์ร้าย” เฮนเนก็ “ได้สติตรึง
นิกาย จึงว่าอย่าว่านวยจะวางมือ เรามาเจรจากัน
อย่าเพื่อหุ่นยนต์ดั่งดอ...” จะเห็นได้ว่าเฮนเน
มีความต้องการตามธรรมชาติ (id) และมีทั้ง
คุณธรรมบังคับ (superego) คอยปราบตัวเองอยู่
เฮนเนจึงรู้สึกผิดมากที่เบียดเบียนเหตุให้ชมพลาถูกลอบ
ทำร้าย

ความสลัดใจของเฮนเนอยู่ที่ความรู้สึกว่าได้
ฆ่าคนดี ทำลายคนดี ความสลัดใจของผู้อ่านอยู่ที่
การได้เห็นคนดีมาประหารประหารกัน

ความสำเร็จของ “เงาะป่า” จึงอยู่ที่ความ
สามารถให้เห็นชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นชีวิต
ที่ไม่ได้ถูกบิดเบือน หรือแปรผันด้วยวัฒนธรรมที่
แตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่ “เงาะป่า” ทำให้
เห็นว่าความสูงส่งของมนุษย์ไม่ได้อยู่ที่การทำอะไร
ไม่ผิดเลย หรือมีพฤติกรรมเก่งเกินมนุษย์ หากแต่
อยู่ที่การรู้จักความจริงว่า มนุษย์อาจมีพฤติกรรมผิด
พลาดเพราะความไม่รู้ และมีความกล้าพอที่จะรับ
ความจริงนั้น □